

Ключевые слова: язык, речь, развитие речи, связная речь, уроки чтения, словарный запас.

Zazharskaya A. Teaching speech of children of primary school age in reading lessons

In the article one of the most important and actual problems of the modern method of teaching the Ukrainian language in primary classes is revealed is the problem of the development of the speech of younger schoolchildren in reading lessons. During the study of the native language, one of the main tasks is the formation and development in children of correct, expressive, pure speech. Reading in the primary classes belongs to the main role in the artistic, obshchestvenno-historical, civil, moral, aesthetic education, in determining the foundations of self-education, self-development, spirituality, national consciousness and tolerance are characterised.

In the process of school education, the functions of speech are expanded, which arise and develop as a way of learning and transferring knowledge. Speech is a way of forming a personality, self-affirmation of it in the collective. Reading lessons have great opportunities for the development in children of literate, logically constructed and imaginative thinking, rich in its structural, logical and informative composition. Paying special attention to such development of children, the teacher prepares them for attentive perception of fiction. From the earliest days of childhood education at school it is necessary to work every day on a word, to explain its various meanings, to get synonyms, to enter words into sentences, to find synonyms in illustrative material, and so on. In solving these tasks at reading lessons, the teacher enriches students' speech quantitatively, that is, they replenish their active vocabulary.

Familiarity with the vocabulary richness, peculiarity of the sound and intonation system, word-building qualities, peculiarities of the grammatical structure, artistic and figurative means of speech reveals to the students the spiritual wealth of our people.

Key words: language, speech, speech development, communicative speech, reading lessons, vocabulary.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 372.8:811

Н. В. Мордовцева

**РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА
УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ**

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема. Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації: особистісно-орієнтований підхід, інформатизація,

інтеграція тощо. До них належить і компетентнісний підхід, поява якого пов'язана, насамперед, з кризою освіти, що полягає в протиріччі між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті

На перехідному етапі реформування мовної освіти в сучасній школі одним із найважливіших завдань, визначених чинною новою програмою з рідної мови, є необхідність вироблення в школярів умінь й навичок комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях під час сприймання, відтворення і створення висловлювань, ознайомлення учнів із мовною системою як основою для формування мовних, мовленнєвих умінь та навичок.

У сучасному світі гостро стоїть проблема творчого розвитку особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявити їх. Тому актуальним на сьогодні є формування ключових компетентностей учнів. Дана проблема є метою модернізації змісту освіти.

Мета розвідки – теоретично проаналізувати ефективність різних навчальних технологій щодо формування в молодших школярів основних ключових компетентностей в умовах нової української школи на уроках рідної мови.

У новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти знайшли своє відображення ті зміни, які відбулися за останнє десятиліття:

- посилено практичну складову;
- чіткіше окреслено вимоги до результатів навчання завдяки їх структуруванню на предметні компетентності;
- внесено вимоги до формування ключових компетентностей;
- передбачено можливості контролю навчальних досягнень за певними критеріями [<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>].

Формування ключових компетенцій реалізується в освітніх галузях і навчальних предметах. При цьому кожний предмет забезпечує реалізацію тих складових змісту ключових компетенцій, для формування яких має необхідні умови. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності.

Проблема формування й удосконалення компетентностей учнів знаходить місце в педагогічних та методичних студіях. У науковому обігу вона представлена такими аспектами: духовний розвиток особистості на основі рідної мови (Ф. Бусласв, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Костомаров, І. Срезневський, В. Сухомлинський), вплив етнопсихологічних чинників на формування мовної особистості (А. Вежицька, І. Зимня, С. Ермоленко, Ю. Караулов, О. Леонтєв, О. Потебня, Ю. Сорокін, В. Янів), визначення мети й завдань шкільної мовної освіти (О. Біляєв, М. Вашуленко, Т. Донченко, С. Ермоленко, Л. Мацько та ін.), розробка змісту навчання (О. Біляєв, Н. Бондаренко, Є. Голобородько, О. Горошкіна, С. Караман, Г. Михайловська, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівський, Г. Шелехова та ін.),

удосконалення технології навчання української мови на комунікативно-діяльнісній та функціонально-стилістичній основі (Є. Голобородько, Г. Іваницька, О. Караман, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, Г. Михайловська, Е. Палихата, М. Пентилюк, Т. Симоненко, Г. Шелехова та ін.).

За вимогами Державного стандарту нової української школи серед ключової компетентностей, які зазначаються у документі, основне місце належить комунікативній, яка передбачає вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>].

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Основними вимогами до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів на уроках рідної мови визначено за освітньою мовно-літературною галуззю:

Мовно-літературна освітня галузь включає українську мову та літературу, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту. Їх метою є вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

Здобувач освіти:

✓ взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;

✓ сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду;

✓ висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови;

✓ досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх [<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>].

Щоб успішно формувати компетентну особистість, сучасний педагог повинен володіти певними якостями. Назвемо лише декілька

найактуальніших: успішно вирішувати свої власні життєві проблеми, виявляючи ініціативу, самостійність і відповідальність; усвідомлювати мету компетентісно орієнтованого навчання; планувати урок з використанням усього розмаїття форм і методів навчальної діяльності і насамперед усіх видів самостійної роботи, діалогічних, евристичних і проблемних методів; пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям та інтересами учнів; залучати до обговорення попередній досвід школярів; демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей, літературних персонажів; оцінюючи навчальні досягнення школярів, брати до уваги не тільки продемонстровані знання і вміння, а передусім здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях.

Організація повноцінної розумової навчально-пізнавальної діяльності учнів, для максимального забезпечення їхньої активності, стає можливою завдяки доцільному використанню різних навчальних технологій. Серед них:

- технологія організації навчального співробітництва (побудова навчання на основі активної взаємодії всіх учасників навчального процесу, де вчитель і учні виступають партнерами);

- технологія формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів (формування умінь самостійно здобувати знання, щоб успішно просуватися на всіх етапах навчальної діяльності);

- технологія диференційованого навчання (включення молодших школярів у навчальну діяльність відповідно до актуального рівня готовності і зони найближчого розвитку);

- технологія організації навчальної проектної діяльності (самостійна пошуково-творча діяльність учнів, яка може бути як індивідуальною, так і груповою, у процесі якої дитина вчиться не тільки здобувати знання, а й застосовувати їх на практиці);

- ігрова навчальна технологія (побудова навчального процесу шляхом заохочення учня до навчання через участь у грі);

- технологія досягнення обов'язкових навчальних результатів (продуктивна організація навчання молодших школярів з метою досягнення цілей, що зазначені в Державному стандарті початкової загальної освіти).

Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну та розвивальну функції. Проблемою мотивації навчання в початковій школі займаються чимало педагогів-практиків, серед них слід особливо виділити Т. Бабійчук, Ф. Габдулхакова, А. Ісмаїлову, Л. Корепіну, М. Проць та ін. „Навчання по-різному впливає на розумовий розвиток від того, наскільки успішно воно виховує в учнів повноцінні мотиви учіння. Дослідні дані свідчать, що структура навчальної діяльності, адекватна цілям навчання, є фактором формування в учнів не лише систем операцій і знань, а й навчальних, пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книги, прагнення до самоосвіти” [4, С. 169].

Мотиви учіння в кожній дитини – глибоко особистісні, індивідуальні. Тому від учителя початкової школи вкрай важливо створити позитивне, цікаве, активне навчальне середовище. Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка

спрямована головним чином не на виклад учителем готових знань, їх запам'ятовування і відтворення, а на самостійне оволодіння учнями знаннями і вміннями у процесі активної розумової і практичної діяльності. Існує багато активних методів навчання. Добирати такі методи необхідно з урахуванням вікової категорії групи, класу, їх життєвого досвіду та знань.

Серед умов ефективного використання сучасних активних форм і методів навчання можемо виділити такі:

- поєднання сучасних активних форм і методів навчання з традиційними;

- формування позитивної мотивації учіння;
- поєднання індивідуальних і групових форм навчання;
- диференційованого підходу до навчання;
- наявність в учнів інтелектуальних і загальних навчальних вмінь;
- використання системи активних форм і методів навчання.

Необхідно навчити кожну дитину за короткий проміжок часу освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності величезні масиви інформації. Дуже важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила плоди своєї праці і могла їх оцінити.

Допомогти вчителю у вирішенні цього непростого завдання може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, у тому числі і комп'ютерних. Адже використання комп'ютера на уроці дозволяє зробити процес навчання мобільним, суто диференційованим та індивідуальним.

Використання інформаційних технологій відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Інформаційно-комп'ютерні технології здійснюють вплив на емоційну сферу молодшого школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів [5, с. 204].

У роботі вчитель може використовувати готові мультимедійні презентації, створювати власні мультимедійні навчальні програми та презентації, проекти, використовувати засоби мережі Інтернет у навчальній та позакласній роботі.

Уже досить тривалий час учителі початкової ланки успішно використовують розроблені педагогами-методистами інтерактивні технології навчання, серед яких більш якісними у навчанні мови можна виділити «Робота в парах», «Ротаційні (змінювані) трійки», «Два – чотири – усі разом», «Карусель», «Робота в малих групах», «Синтез думок», «Спільний проект», «Акваріум», «Навчаючи – учись», «Дерево рішень» тощо.

Особливого значення сьогодні, а можливо й по-новому набувають цікаві вправи та ігри з мови на всіх етапах уроку. За їх допомогою можна перевірити, як учні виконали домашнє завдання, полегшити розуміння нового матеріалу, його закріплення, особливо при вивченні фонетики, частин мови та елементів синтаксису.

Таким чином, позитивних результатів при навчанні дітей мови можна досягти лише за наступних умов застосування інновацій у навчально-виховному процесі; індивідуального вибору оптимального обсягу розумового і фізичного навантаження; комплексного використання індивідуальних і групових форм впливу на особистість учня.

Отже, створення вчителями початкових класів позитивного навчального середовища шляхом активізації інтелектуальних і почуттєво-емоційних ресурсів кожного учня закладає основи демократизації сучасної школи, сприяє утвердженню діалогічного підходу до навчального спілкування, уможлиблює організацію ефективної педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Тому виникає необхідність застосування у професійній освіті відповідних інноваційних навчальних технологій.

Список використаної літератури

1. Можаяєва О. М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі / О. М. Можаяєва // Початкова освіта. – 2009. – №32. – С. 9–13. **2. Новікова Т.** Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів / Т. Новікова // Початкова освіта. – 2008. – №41. – С. 16–18. **3. Пономарьова К.** Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови. / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2010. – №12. **4. Савченко О. Я.** Дидактика початкової школи. / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с. **5. Петренко В. С.** Форми організації навчання у сучасних педагогічних технологіях / В. С. Петренко. – Кіровоград : Педагогічні науки. – 2002. – Вип. 42. – 232 с. **6. Пометун О. І.** Інтерактивні методики та система навчання / О. І. Пометун. – К. : Шк. світ, 2007. – 112 с.

Мордовцева Н. В. Реалізація формування ключових компетентностей учнів початкової школи на уроках рідної мови

У статті описано основні позиції використання різних навчальних технологій щодо формування в молодших школярів провідних ключових компетентностей в умовах нової української школи на уроках рідної мови. Особливу увагу звернуто на формування мовної компетентності учнів як провідної у навчанні мови. Зазначено, що компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну та розвивальну функції. Наголошено на важливості підвищення позитивної мотивації школярів до здобуття знань, на використанні педагогами активних традиційних і новаційних методів навчання.

Ключові слова: компетентність, позитивна мотивація навчання, розвивальне навчання, освітнє середовище.

Мордовцева Н. В. Реализация формирования ключевых компетентностей учащихся начальной школы на уроках родного языка

В статье описаны основные позиции использования различных учебных технологий по формированию у младших школьников ведущих

ключевых компетентностей в условиях новой украинской школы на уроках родного языка. Особое внимание обращено на формирование языковой компетентности учащихся как ведущей в обучении языку. Отмечено, что компетентностный подход в обучении требует, чтобы современные учебные средства выполняли не только информационную, но и мотивационную и развивающую функции. Подчеркнута важность повышения положительной мотивации школьников к получению знаний, на использовании педагогами активных традиционных и новационных методов обучения.

Ключевые слова: компетентность, положительная мотивация обучения, развивающее обучение, образовательная среда.

Mordovtseva N. Realization of the formation of key competences of elementary school students in native language lessons

The article describes the main positions of the use of various pedagogical technologies to form the leading key competencies in junior schoolchildren in the conditions of a new Ukrainian school in native language lessons. Particular attention is paid to the formation of language competence of students as a leader in teaching the language. It is noted that the competence approach in training requires that modern teaching aids perform not only informational, but also motivational and developmental functions. The importance of increasing the positive motivation of schoolchildren to obtain knowledge, the use of active traditional and innovative teaching methods by the teachers is underlined. The creation of teachers of the elementary classes of a positive learning environment by enhancing the intellectual and emotional resources of each student sets the foundation for the democratization of the modern school, promotes the establishment of a dialogical approach to educational communication, and enables the organization of effective pedagogical interaction among the participants in the educational process. Therefore, there is a need to apply appropriate innovative pedagogical technologies in vocational education.

Key words: competence, positive motivation for learning, developmental learning, educational environment.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 373.3.016:81-028.31

Н. В. Правова

**ЗНАННЯ ПРО ТЕКСТ – ОСНОВА УМІНЬ КОМУНІКАТИВНОГО
МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Найважливішим завданням сучасної шкільної освіти є формування мовної особистості, що виявляє високий рівень мовленнєвої і комунікативної компетентності. Актуальність цієї мети підкреслена у Державному стандарті початкової загальної освіти і чинних навчальних програмах з української мови, де наголошується на формуванні